

F̄ORUM D̄ARCŮ
CZECH DONORS FORUM

Zápis z II. oborového setkání dárců a NNO z oblasti ochrany lidských práv ze dne 28. 1. 2005

Přítomni: Veronika Doležilová (Rada vlády pro lidská práva), Andrea Matoušková, Anna Onucová, Hana Frištenská (Nadace rozvoje občanské společnosti), Lenka Vyčichlová (Asociace občanských poraden), Alena Králíková (Gender Studies, o.p.s), Robert Troška (Nadační fond Human and Animal Fatal Diseases Research), Slavomír Goga (Gay a lesbická liga), Lenka Šolcová (ADRA o. s.), Dagmar Dolejšová (Amnesty Interantional Brno), Petra Kubálková, Monika Ladmanová (Nadace Open Society Fund), Michael Kuna, Dagmar Zelenková (Ministerstvo práce a sociálních věcí), Robert Cholenský (Liga lidských práv), Pavla Boučková (Poradna pro občanství), Karla Štěpánková (Člověk v tísni), Antonín Satola (Nadace rozvoje zdraví), Linda Klvaňová, Monika Granja, Peter Porubský (Fórum dárců)

Program:

1. vzájemné představení účastníků
2. Pavla Boučková (Poradna pro občanství):
Financování projektů v některých oblastech lidskoprávní problematiky
3. Robert Cholenský (Liga lidských práv):
Opomíjené oblasti ochrany lidských práv v České republice
4. Hana Frištenská (Nadace Rozvoje občanské společnosti):
NROS a podpora ochrany lidských práv
5. Zástupce Nadace Open Society Fund: *Ochrana lidských práv z pohledu dárce*
6. diskuse

Host: Dagmar Zelenková, oddělení pro rovné příležitosti – MPSV
Michael Kuna – odbor sociálních služeb - MPSV

Bod 2.) Pavla Boučková z Poradny pro občanství rozdělila služby v oblasti lidských práv vertikálně na osobní asistenci, strukturální změny a humanitární služby. Poradna pro občanství se zaměřuje na strukturální změny a spojuje je s přímou asistencí. Poté přešla k problémům financování, se kterými se při své práci v Poradně setkávají. První projekt Poradny pro občanství byl financován komisařem pro uprchlíky – po rozpadu ČSFR a týkal se těch, kteří byli de facto nebo de jure bez občanství. Poradna pro občanství dostala peníze na půl roku, přičemž za tuto dobu nebylo možné projekt stihnout. V rozpočtu projektu nebyly peníze na poplatky státu, které s touto asistencí byly spojeny. Tyto poplatky Česká republika později prominula, Slovenská republika nikoliv. Později došlo ke snížení poplatků i změně zákona o občanství. Ovšem z pohledu donora to byly zbytečné finanční výlohy.

Dalším problémem je to, že pokud donor chce přispět na systemové změny, měl by počítat s tím, že tyto změny není možné realizovat za jeden rok, celý proces je nutné vidět v horizontu let.

Dalším problémem je financování přímé asistence jednotlivců – donoři chtějí financovat spíše systemové změny a domnívají se, že přímou asistenci by měl financovat stát. Ovšem systemové změny je možné prosadit, jen je-li NNO schopna doložit je příklady z praxe. To může udělat jen poskytuje-li individuální asistenci, protože jen tehdy má do celé problematiky vhled.

Podfinancovanou oblastí v lidských právech je strategická litigace – neuznání problému v legislativě, který zasahuje do lidských práv, a následné prosazování změny daného zákona. Toto zatím financují pouze zahraniční nadace, které ovšem pomalu odcházejí, a v evropských programech na to není návaznost.

Co se týče programů EU, jejich problémem pro NNO je samofinancování, kdy NNO dostane dopředu jen 30% grantu. Toto je problematické, má-li mít nezisková organizace takových programů více, navíc začínajících ve stejnou dobu.

Bod 3.)

Robert Cholenský z Ligy lidských práv uvedl, že jednou z opomíjených oblastí v ochraně lidských práv jsou právě samotné nevládní lidskoprávní organizace. Mezi tyto organizace řadíme **watchdogs** (radikální, nemusejí taktizovat, jsou nezávislé, neměly by v EU zaniknout, ale jejich funkce budou okleštěny, budou více pracovat v sociální oblasti); **thinktanks** (analytická centra a instituty, bývají propojeny s politickými stranami nebo přímo vládou, s akademickými institucemi, v prostoru EU nebudou mít problém s udržitelností); **poradenské organizace** (mají řadu klientů, zabývají se právní, někdy sociální a psychologickou poradenskou službou, nemají však většinou čas na analytickou a systemovou práci, v EU se budou rozvíjet, protože sociální otázky jsou v EU podporovány). Ideální by bylo propojení všech typů těchto funkcí, ale je těžko představitelné jak v ČR tak EU.

NNO by se měly snažit zasazovat jednotlivá témata oblasti lidských práv do širší debaty zahrnující a propagující hodnoty lidských práv.

Zapomenuté regiony – povědomí o lidských právech je dle LLP jen ve větších centrech. Je to elitářská záležitost, kterou se zabývá úzká skupina lidí. Např. v oblastech severních Čech a Moravy panuje deziluze, lidská práva tam nejsou respektována zejména u **romských občanů** (odebírání dětí romským matkám, policejní násilí, segregace Romů – rodičky umístovány do oddělených pokojů, sterilizace romských žen ostudou České republiky). Romům se dostává potřebné pomoci v rámci sociální a terénní práce, ovšem od řešení kontroverznějších témat se uhybá. Pokud by se našel právník, který by byl ochoten se angažovat, byl by zavalen spoustou práce a neměl by čas na systemové změny. Zanedbávanou oblastí jsou také **práva pacientů**, není zde organizace, která by se jí systematicky věnovala a rozšiřovala o ní povědomí.

Úkolem lidskoprávních organizací by měla být tedy znalost a snaha o efektivní pomoc v regionech, aby byly chápány všechny důsledky a souvislosti v institucionálním a správním centru (Praze).

Poskytnout pravidelnou právní pomoc v těch sociálně nejobtížnějších oblastech, kde je složitá sociální situace spojena s hrubšími zásahy i do dalších lidských práv vedle sociálních, by ovšem mělo v právním státě být možné všude. V tomto ohledu jinak systemově logické předání kompetencí samosprávám bylo v mnoha ohledech snížením standardů ochrany práv občanů.

Společným problémem více oblastí lidských práv je nedostupnost právní pomoci – některé nadace sice podporovaly právní pomoc, ale byly to převážně ty s americkým zázemím. Jejich pomoc však také není systemová. Požadavek na právní pomoc je standardní věc, která by měla v liberálně demokratickém státě fungovat. V USA existuje pro bono advokacie, i když se jí advokáti věnují jen omezený počet hodin ročně. Tato práce je nabízena studentům práv, kteří mimo ni dostanou ještě jiné, komerční případy. U nás toto nefunguje. Za situace, kdy taková pomoc není v prostředí ČR garantována, je otázka, jestli by se neměly filantropové a soukromé společnosti chápající, i z pohledu jejich problémů s dodržováním závazků v podnikatelském prostředí, tuto činnost a podporovat založením určitého fondu nevládní organizace, které chtějí a mohou podporovat i chudé občany, jejichž práva byla porušena v jejich podáních i finančně a posilovat tím tak i jejich spolupráci s advokáty.

Čerpání prostředků z takového fondu by bylo měřitelné, neboť NNO by musely předkládat návrhy, jak peníze využijí a v rámci evaluace by uváděly, na jaká právní podání, služby, jejich počet apod. by je využily a případy jakých osob a podle jakých kritérií by se těmito prostředky podpořily.

Další oblastí k diskusi jsou lidská práva v EU – společné evropské hodnoty se rozvíjejí i v oblasti lidských práv, je zde možnost zapojení do celoevropské diskuse. Právě se vede debata o zřízení agentury na ochranu lidských práv, mohla by se zabývat jak konkrétními tématy, tak celkovým dohlížením nad naplňováním např. Charty EU v členských státech? Jakkoli se většinou vždy klade větší důraz na činnost soudních institucí (ať už je to Evropský soudní dvůr či Evropský soud pro lidská práva), případy, které se k nim dostanou, představují vždy jen špičku ledovce. Je otázka, neměly-li by se i české nevládní organizace pokusit přispívat praktickými návrhy a zkušenostmi do diskuse o dodržování lidských práv v EU častěji a posunovat lidskoprávní rozměr tohoto společenství evropských států, které vzniklo spíše na ekonomických základech. **Podle našich zkušeností výslovně i evropské instituce a lidé zabývající se v nich ochranou lidských práv, jakkoli spíše působí na nižších pozicích, stojí o názory, analýzy a zprávy nevládních organizací působících v oblasti lidských práv a vyjadřují někdy rozpaky nad nedostatkem aktivity části evropské občanské společnosti, která by i je samotné mohla v jejich snahách v rámci evropských institucí podpořit.**

Zástupce LLP zakončil svůj příspěvek výhledem do budoucnosti: z výčtu opomíjených oblastí vyplývá, že nelze jen naříkat, že nepřezijí neziskové organizace, že by se měly vystavět další a další instituce apod. Otevřenost i dopad LP NNO na veřejnost se dá posilovat v rámci propojenosti s mezinárodními organizacemi. V rámci toho je zřejmá nutnost zapojovat se do více projektů a komunikovat co nejotevřeněji s dalšími NNO včetně zahraničních. Za důležitou považujeme také spoluzodpovědnost za neziskový sektor, jsme jeho součástí. Proto jsme se zapojili do poměrně bolestivé diskuse o veřejné prospěšnosti, která může mít existenční důležitost pro lidskoprávní NNO, stejně tak jako úprava spolkového práva.

Diskuse:

- problematika Romů je mytizována. Člověk v tísní má program Terénní sociální práce, který se týká nejen Romů. Je to problém sociálního vyloučení. Tento program neběží jen v Praze, ale funguje také v Plzni, Kladně, Ústí nad Labem. Poradenství a terénní práce v rámci tohoto projektu fungují dohromady (zapojení právníků i terénních pracovníků).
- v regionech je povědomí o lidskoprávní problematice, a to i v médiích
- ano, terénní sociální práci by měl zastávat stát, řeší to však za něj NNO. Tato práce je podhodnocená. Člověk v tísní v únoru rozběhne kampaň „Česká ghetta“.
- státu je potřeba se zastat. Pomalu tuto problematiku začíná financovat. Vloni to bylo trochu nešikovné, protože peníze šly přes kraje, které si s tím nevěděly příliš rady. Rada vlády pro romskou komunitu financuje část platů terénních pracovníků.
- romská problematika není jen otázkou sociálního vyloučení. V roce 1976 byl ustanoven sociální program pro Romy, který byl základním státním programem. Toto pojetí je možná dobré pro terénní sociální programy, ale neuchopuje tak celek.
- i přes existenci terénních sociálních programů chybí systémové řešení. Stát sice financuje terénní sociální programy, ale nechce financovat terénní právní práci, nechce si platit právníky „proti sobě“.
- pokud budou NNO své služby profesionalizovat, potom jim budou donoři přispívat. Je ale potřeba nalézt v jednotlivých kauzách společné jmenovatele a ty potom donorům prezentovat.

Bod 4.)

Hana Frištenská z Nadace rozvoje občanské společnosti představila programy nadace na podporu lidskoprávní oblasti. Nadace sama je také vázána dárci, EU kontroluje její práci a není zde tedy mnoho místa pro vlastní názor nadace. NROS je otevřená a čeká na projekty.

Grantový program Lidská práva, jehož cílem je Rozvoj asociací, střešních organizací a spolupráce NNO působících v oblasti podpory ochrany lidských práv – uzávěrka žádostí je 11. února. Rozdělen bude celkový roční výnos z prostředků přidělených Nadaci rozvoje občanské společnosti (NROS) z Nadačního investičního fondu. V roce 2005 činí částka určená na podporu projektů cca 1 400 000 Kč. Více na www.nros.cz.

Transition facility – do jisté míry nahradí Phare, je to přechodné opatření na posílení institucionální kapacity. Programuje se na období 2004-2006 a bude věnován podpoře NNO, které monitorují nebo v nichž se prosazují zájmy občanů (watchdogs). Celkem bude v rámci Transition facility rozděleno 1, 387 tis. €. Dále bude podporovat NNO, které hájí zájmy spotřebitelů. Toto sice již podporuje Ministerstvo průmyslu a obchodu, ale v pojetí programu NROS je širší – týká se i služeb, v této dikci je i zdravotnictví službou, a tedy ochrana práv pacientů je ochranou lidských práv. Dále podpora antidiskriminace a tvorba antidiskriminačního zákona.

V ochraně lidských práv je nejdražší práce s jednotlivým člověkem, zároveň je to to nejméně efektivní. Jednotlivý lidský osud je nákladný a špatně vykazatelný. Stejně tak pro NROS. Všichni dárči raději vidí boj za systémová opatření, která jsou lépe medializovatelná.

Diskuse:

- je ovšem možné jedno bez druhého?
- soukromí dárči nemohou ovlivnit, kam bude stát dávat peníze. Stát by měl platit každodenní humanitární služby (například azylové domy pro bezdomovce), souvisí to s jeho funkcemi. Stát ale nemůže platit modelové právní případy, strategické litigace, lobbyistické aktivity a zvláštní oblasti ochrany lidských práv, anebo nově se rozvíjející oblasti (např. ochrana spotřebitele). Tato dělba při podporování oblastí tam vždy bude. V EU je stejná situace, projevuje se nespokojenost s tím, že nehradí práva obětí.

Bod 5.)

Monika Ladmanová z Nadace Open Society Fund zahájila svůj příspěvek vyjádřením, že OSF je v jiné situaci – dárce je zde soukromý filantrop, a proto má nadace poměrně „volné ruce“. Podporuje otevřenou společnost a tedy rozvoj právních institutů, které zajišťují systémovou změnu. OSF vnímá lidská práva jako ta vycházející z Listiny základních práv a svobod a ostatní ústavní práva, hlavně ochrana před diskriminací. Věnuje se podpoře prosazování právních norem a strategické litigace, tedy oblastem, které jsou nedostatečně finančně pokryty. Dále podporuje monitoring legislativy.

V roce 2003 se pan Soros zasloužil o zřízení nového nestátního fondu v rámci EU - Watch dog fund, který je fondem právě pro nové členské státy EU. Informace o WDF: www.ngo-eu.cz.

Od roku 1998 se OSF věnuje ochraně práv žen, rovnému postavení žen ve společnosti, hlavně na trhu práce. V této době se tímto tématem také již zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí. Je potřeba, aby se donoři této oblasti věnovali dlouhodobě. Byl založen Slovensko-český nadační fond pro ženy na prosazování genderové rovnosti.

Diskuse:

- zástupkyně MPSV se vyjádřila, že NNO nevnímají dostatečně problematiku žen a mužů. Ženská práva jsou součástí lidských práv. Například bezdomovectví má různé příčiny u žen a různé u mužů. NNO by se na toto měly zaměřit, je to jako horizontální téma i ve strukturálních fondech EU. MPSV vydalo příručku pro starosty obcí Jak pojmout rovnost žen a mužů v projektech obce.
- bylo by možné včlenit watchdog organizace do poradenských? (Nemohou být přece hrazeny státem, byly by na něm finančně a tedy i názorově závislé). Strategická litigace by měla být spojena s občanskými poradnami. MPSV přispívá na sociální i poradenské služby, nesmí ale z projektu být zřejmé, že se jedná pouze o financování právníků samotných, musí jít o celé programy.
- co by mělo být financováno ze strany státu a co ze soukromých zdrojů? Dle Pavly Boučkové by stát měl hradit poradenství i běžné zastupování u soudu. Nezisková organizace si musí vybírat, s kým bude pracovat na delším procesu, nemá neomezenou kapacitu. Stát naopak nemůže financovat strategické případy, to je prostor pro soukromé donory.
- v demokratických zemích se stát nebojí zaplatit si odborníky, kteří budou v právním sporu v roli protistrany. U nás jsou neziskové organizace v diskusi o strukturálních změnách automaticky znevýhodněny, protože ani nemají prostředky na to, aby se jí zúčastnily. Monika Ladmanová poukázala, že právě zmíněný Watch dog fund je schopen poskytnout tyto nezávislé peníze, ale těchto prostředků stejně není dost. Je to vhodné pole pro soukromé donory.
- dobrou cestou ke změnám je dle Moniky Ladmanové vytvoření pracovní skupiny, kde je zastoupen jak neziskový sektor, tak státní správa. Na základě otevřeného dialogu a snahy najít dobré příklady z praxe se taková spolupráce osvědčuje.
- Michael Kuna z MPSV si na závěr setkání vzal slovo s tím, že by přítomným rád sdělil některé důležité údaje týkající se všech témat na setkání probíraných. S ohledem na proběhlou reformu veřejné správy přešly značné kompetence na obce a kraje, stát už často nemá páky, aby je ovlivnil. V severních Čechách a na Moravě byl v souvislosti s policejní brutalitou založen institut policejního asistenta, stejně tak pro Romy vznikla instituce romského koordinátora a poradce. V rámci komunitárních programů jsou poskytovány finanční prostředky na právní poradenství emigrantům, exulantům, speciální poradenství pro určité skupiny. Upozornil na strukturální fondy, konkrétně SROP, opatření 3.2. a 3.1. a OP RLZ, kde je možné žádat o peníze na lidskoprávní projekty. Ovšem dva měsíce (doba trvání výzvy) jsou krátká doba na napsání takového složitého

projektu. Navíc obce odmítají kofinancovat své projekty, i když jde např. jen o 10%. Pilotní projekt Člověka v tísni Terénní sociální práce je potřeba pochválit. Na to zareagovala Monika Ladmanová s tím, že tento projekt by neexistoval, kdyby nedostal podporu od soukromého donora na dva roky dopředu! Dále pan Kuna uvedl, že stát dává finanční prostředky i na rekvalifikaci sociálně slabých a novinkou je projekt zaměřený na bezdomovectví, který vznikl v pracovní skupině složené z odborníků ze všech sektorů.

Hana Frištenská uzavřela setkání s tím, že i když „někde nahoře“ finanční prostředky na financování určitých aktivit, které pokrývá neziskový sektor, jsou, není jednoduché se k nim dostat. Žádosti jsou často velmi složité a počítají téměř s vysokoškolským vzděláním žadatelů, znalostí jazyků a práce na PC. Tyto požadavky jsou však např. pro skupinu handicapovaných nereálné. Projekty také často musejí být na vysoké částky v řádu milionů a podmínkou žádosti je, aby organizace čítala minimálně 5 zaměstnanců. Takové předpisy znesnadňují, aby se peníze dostaly tam, kam se podle záměru dostat mají.

Zapsala: Linda Klvaňová, FD